

Nr 337

Av herr Isacson m. fl., angående förutsättningarna för en ekonomisk landskapsvård.

(Lika lydande med motion nr 408 i Andra kammaren)

Vårt land har större naturvärden än många andra länder. Ju längre industrialiseringen går och ju mer urbaniseringen sätter spår efter sig inom olika landsändar, desto mer uppenbart blir det också för allt fler av oss att dessa naturvärden måste betraktas som omistliga arv från en gången tid. Men ändå är flertalet av sådan art att de kan förstöras lika mycket på grund av vissa åtgärder i exploaterande syfte som på grund av bristande åtgärder.

Vad är det främst som gläder oss i landskapsbilden? Det är inte barrskogen som ger en årlig produktion av flera kubikmeter per hektar, men stänger utsikten för oss. Nej, det är de öppna vyerna eller de små oaserna. Det svenska odlingslandskapet är i sig självt ett naturvärde vars framtida gestaltning under jordbrukets stora omställningsprocess omedelbart måste tas upp till diskussion.

Sedan ett femtontal år tillbaka pågår en betydande nedläggning av odlad jord — åker och äng — i vårt land. Alltför ofta sker denna nedläggning utan att någon tänker över de mera långsiktiga följderna av den förändring av landskapsbilden som en planlös nedläggning för med sig. Efter några år konstaterar man bara att landskapet — den gamla vårdade byn — ser rufsig och föga tilltalande ut. Buskar skjuter snabbt upp och stänger ute många vackra naturbilder. Sjön därnere i dalen har stängts ute av buskridåer. Älvfåran syns inte längre. Akerjorden är lämnad åt sitt öde och allt ger ett förfallet intryck.

Vi är bara i början av denna omställningsprocess. En inventering företagen av lantbruksstyrelsen och redovisad av en arbetsgrupp inom 1960 års jordbruksutredning (SOU 1964: 37) redovisar en total nedläggning av åkerjord av närmare 1 miljon hektar eller mer än 25 procent av den åkerareal som redovisades i början av 1950-talet. I den ekonomiska debatten förefaller det inte finnas några egentliga invändningar mot denna strukturförändring. I de ekonomiska kalkyler som görs upp räknar man nästan alltid med att de arealer som förutsätts tas ur jordbruksproduktionen i stället blir produktiv skogsmark. Någon kännedom om vårt lands odlingsområden säger emellertid att en sådan skogsodlingsprocess skulle inom stora områden av vårt land helt förstöra oersättliga naturvärden och starkt förändra landskapsbilden i mycket negativ riktning. På det sättet har vi inte råd att exploatera de kulturvärden som odlingslandskapet gett vår generation — inte ens om vi på dessa marker kan få en mycket hög skogsproduktion.

Av den mark som tas ur jordbruksproduktionen måste helt naturligt en

mycket betydande del tas i anspråk för skogsproduktion. Men det är långt ifrån likgiltigt på vad sätt eller var denna omföring av åker och betesmark till skog äger rum. En planering av denna verksamhet är ett samhällsintresse av stor betydelse.

Enligt de riktlinjer för en aktiv naturvårdspolitik, som antogs av 1963 års riksdag och som fullföljdes genom antagande av 1964 års naturvårdslag, bör markområden i sådan omfattning säkerställas, att de tillsammans kan anses representativa för svensk natur och det svenska odlingslandskapet inom skilda delar av landet. Detta bör ske samtidigt som allmänhetens alltmer växande behov av områden för rekreation och friluftsliv tillgodoses.

I ett remissvar i anledning av motionerna nr I: 231 och II: 288 till 1964 års riksdag anförde *statens naturvårdsnämnd* en rad synpunkter som belyser vilken ambitiös målsättning det nya naturvårdsorganet uppställer för sin verksamhet.

»Vid sidan av säkerställandet av naturområden och åtgärder i övrigt till skydd för friluftslivet utgör landskapsvården en utomordentligt viktig uppgift för naturvårdsarbetet. Det är härvid särskilt angeläget att inom de områden, som framstår som attraktiva och lämpliga för fritidsändamål, effektiva åtgärder vidtages till skydd för den hävdvunna landskapsmiljön. Till dylika åtgärder torde bland andra böra hänföras bevarande av ängs- och hagmark samt betesdrift i samband med köttdjurs- eller ungdjursuppfödning. Naturvårdsnämnden har för avsikt att i möjligaste mån främja landskapsvårdande åtgärder inom områden av nu ifrågavarande slag. Vidare är det av stor betydelse, att vid uppgörande av planer för skogsplantering å odlingsmark naturvårdens intressen beaktas, så att, där landskapsbildningen så kräver, ytor lämnas fria, respektive att i stället för barrskog planteras lövskog.»

Ingen för landskapsvården intresserad kan ha någonting att invända mot detta naturvårdsprogram. Men då man vill omsätta detsamma i praktiken och försöker göra ett överslag vad det kan kosta att realisera, framstår det hela som mycket krävande.

I Kopparbergs län har under det gångna året gjorts upp en plan över åtgärder som bör sättas in för landskapsvården inom nedre siljansområdet.

Ur denna plan citerar vi några meningar som belyser situationen i ett odlingslandskap som tillräckligt länge varit utlämnat åt planlös förvandling.

»Under de senaste åren har nedläggningen av jordbruk fått mycket stor omfattning i Siljansbygden. Detta har medfört, att trakten växer igen och har börjat förfulas på ett sätt som gör, att åtgärder måste vidtagas för att förhindra, att landskapet om några år skall vara helt igenvuxet med buskvegetation.

— — —

Med tanke på den ekonomiska betydelse turistnäringen har, och den glädje ett vackert landskap skänker befolkningen, bör åtgärder därför sna-

rast vidtagas för att bevara och återställa det öppna landskapet på de i planen föreslagna områdena.

Då landskapet växer igen alltmera för varje år som går och då kostnaden för röjningsarbeten stiger med ökad diameter på det avverkade virket, bör de föreslagna åtgärderna utföras *snarast* möjligt. Igenväxandet har redan fått ske i allt för stor omfattning. Kostnaderna för en restaurering av de i planen föreslagna områdena kommer redan nu att bli dryga.

I detta sammanhang bör också påpekas vikten av, att omedelbart påbörja bekämpning av buskar på åkrar, som är bevuxna med låg lövvegetation. 'Det är bättre att stämma i bäcken än i ån' och det finns områden som skulle kunna rensas både billigt och lätt, om detta utfördes nu.

— — —

Effekten av röjningsåtgärder i lövvegetation blir mycket kortvarig, om inte åtgärder görs för bekämpning av rot- och stubbskott. Åtgärderna kan utföras som återkommande röjningar eller som hormonbehandling. Hormonbehandling är det effektivaste medlet för bekämpning av lövvegetationen.»

Inom ett arealmässigt ganska begränsat område har nu åtgärder planerats för vissa ur naturvårdssynpunkt intressanta områden. Totalt rör det sig om en areal om ca 160 hektar. Arbetena indelas i fyra moment: röjning och fällning, upparbetning av virket samt hormonbehandling av buskskott och efterbehandling. Kostnaderna för dessa åtgärder har totalt beräknats till ca 233 000 kr. eller ca 1 500 kr. per hektar. Arbetena har planerats av länets skogsvårdsstyrelse och avses utföras med AMS-medel som beredskapsarbeten.

Det anförda visar något av den problematik som dessa naturvårdsarbeten rymmer men också vilka stora kostnader som måste sättas in. Frågan uppställer sig omedelbart: Hur stora arealer är det fråga om som vi på detta sätt vill rädda undan åt framtiden? Det är ju här inte heller enbart fråga om en engångsinsats. Detta landskap, som utan att längre vara odlingslandskap ändå skall bevaras som sådant, måste ständigt återerövrats. Med hormonderivat kan vi alltid föra denna kamp mot den anstormande buskvegetationen, men var det riktigt detta vi som naturvårdare tänkte oss som den bästa vägen att bevara något av det vackraste och mest ursprungliga av landskapskulturen?

Låt oss som arbetshypotes för en arealinventering av den odlade åkerjorden, hag- eller betesmark som bör bevaras åt framtiden anta att det rör sig om *tio procent* av det som beräknas totalt vara nedlagt — enligt tidigare citerad utredning om en miljon hektar — fram till 1975. Sannolikt är inte antagandet någon överskattning. Skulle kostnadssiffrorna från planeringen i Dalarna läggas till grund för dessa initialinsatser, skulle det här bli fråga om en kostnad på 150 milj. kr. för 100 000 hektar varefter skulle följande årliga återkommande underhållskostnader.

Därtill kommer att ett odlingslandskap aldrig kan utöva den attraktions-

kraften om det bevaras med så konstlade medel. Det naturliga vore här att efter en grundlig inventering av de områden som bör bevaras inrätta de framtida åtgärderna att söka överföra största delen av denna mark till någonting produktivt. Kött- och fårproduktionen kommer här naturligt in i bilden. Den utgör ett medel att bevara odlingslandskapet under mera ekonomiska villkor och i mera ursprungligt skick, samtidigt som denna produktion i framtiden torde bli av väsentligt större betydelse också för vårt land mot bakgrund av den minskade köttproduktionen i världen och de förändrade konsumtionsvanorna.

Många problem uppställer sig emellertid här. Vem avstår marken och vem skall ersätta markägaren om han själv vill plantera en åker- eller hagmark med skog men, på grund av landskapsvårdens intressen, måste avstå från detta? Hur skall lämpliga ägoskiften förvaltas — kan sådana arrendeavtal upprättas att den som skall driva betesproduktionen långsiktigt kan satsa på denna produktion och göra de investeringar som behövs i form av byggnader, stängsel och andra markanläggningar? I vad mån bör samhället lämna ersättning åt producenten för att denne vidhåller en uppgjord naturvårdsplan för området?

Det är inte främst för att få svar på dessa frågor som denna motion tillkommit utan för att fästa uppmärksamheten på nödvändigheten av att åtgärder snabbt vidtages för att söka länka in landskapsvården mot ett mera ekonomiskt tänkande. Mycket kan i tid vidtagas för att möjliggöra detta. Vi tror att en ordentlig undersökning av denna produktions förutsättningar under angivna villkor skulle vara mycket värdefull för att kunna planera för framtiden. Här borde modellstudier kunna göras, där man sökte sig fram till de lämpligaste formerna för storleken och organisationen av en sådan produktion, så att erforderliga investeringar kan göras på mest ekonomiska sätt. Detta synes oss vara en uppgift där företagsekonomiska institutionen vid lantbrukshögskolan i samarbete med statens naturvårdsnämnd gemensamt skulle utarbeta riktlinjer.

Mot bakgrund av det anförda får vi hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå en inventering av och undersökning om förutsättningarna för en önskvärd landskapsvård med beaktande av de ekonomiska betingelser som en rationell betesproduktion kan möjliggöra inom de odlingsområden som bör bevaras åt framtiden.

Stockholm den 27 januari 1965

Birger Isacson

Ragnar Sveningsson

Mary Hultell

Carl Eskilsson

Ivan Svanström